

УДК 373.2.035:316.62

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
У ПРЕДМЕТНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
З ОБ'ЄКТАМИ ПРИРОДИ

Васильєва Світлана Андріївна,
кандидат педагогічних наук, науковий співробітник
Інституту проблем виховання НАПН України
vasilievasa@i.ua

У статті розкрито теоретичні засади формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи. Підґрунтям для процесу формування обрано наукові погляди Леонт'єва О. (макроструктура людської діяльності), Беха І. (створення емоційного образу як мотиву; внутрішній зміст дії), Т. Алексеєнко, В. Лякішевої, П. Анохіна, В. Ядова. Розглянуто механізм виникнення мотиву, який забезпечує процес створення емоційного образу під час розгортання соціальних ситуацій як виховних; надано уваги об'єктивно-предметним умовам задля досягнення першочергової мети – дії та спілкування з ровесниками, мету ж предметно-перетворювальної діяльності віднесено до умов досягнення першочергової мети.

Ключові слова: соціально-доцільна поведінка, предметно-перетворювальна діяльність дітей старшого дошкільного віку.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-
ЦЕЛЕСООБРАЗНОГО ПОВЕДЕНИЯ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО
ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРЕДМЕТНО-ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ОБЪЕКТАМИ ПРИРОДЫ

Васильева С.А.

В статье раскрыты теоретические основы формирования социально-целесообразного поведения детей старшего дошкольного возраста в предметно-преобразовательной деятельности с объектами природы. Основанием для процесса формирования избраны научные взгляды Леонтьева А. (макроструктура человеческой деятельности), Беха И. (создание эмоционального образа как мотива, внутренний смысл действия), Т. Алексеенко, В. Лякишевой, П. Анохина, В. Ядова. Рассмотрен механизм

возникновения мотива, который обеспечивает процесс создания эмоционального образа во время развертывания социальных ситуаций как воспитательных; уделено внимание объективно предметным условиям для достижения первоочередной цели - действия и общения со сверстниками, цель же предметно-преобразовательной деятельности отнесено к условиям достижения первоочередной цели.

Ключевые слова: социально-целесообразное поведение, предметно-преобразовательная деятельность детей старшего дошкольного возраста.

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR FORMING SOCIALLY APPROPRIATE BEHAVIOR OF CHILDREN OF EARLY PRESCHOOL AGE IN THE SUBJECT-TRANSFORMATION ACTIVITY WITH NATURE OBJECTS

Vasileva S.A.

In the article theoretical foundations of formation of socially-expedient behavior of children of the senior preschool age in subject-transformational activity with objects of the nature are opened. The scientific views of Leontyev A. (the macrostructure of human activity), Beha I. (creating an emotional image as a motive, the inner meaning of an action), T. Alekseenko, V. Lyakisheva, P. Anokhin, V. Yadov were chosen as the basis for the formation process. The mechanism of origin of the motive that provides the process of creating an emotional image during the deployment of social situations as educational ones is considered; attention is given objectively to objective conditions for achieving the primary goal - action and communication with peers, the goal of the subject-transformational activity is related to the conditions for achieving the primary goal. A conceptual-categorical research apparatus is disclosed. The mechanisms of the formation of socially-expedient behavior of children of the senior preschool age in object-transformational activity with objects of nature are connected with the discussion, various types of games (didactic, subject-role) that allowed the introduction of older preschool children into social relations, significant activity, act, showing an attitude towards myself, as an active subject (I can), to correlate the social demand with the personal "I", which acts, to realize the child that he himself can to make a decision, to show attitude to the peer, objects of nature, to the task, the conditions of action, understanding and taking actions that are expedient in obektivno-subject conditions.

Key words: *socially-expedient behavior, subject-transformational activity of children of the senior preschool age.*

Процес соціалізації, як феномен, не перестає бути актуальним в умовах становлення нашої держави. Пріоритетного значення набуває дослідження соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку, оскільки вона тісно пов'язана з входженням особистості в соціум та самореалізацією в ньому, шляхом залучення в соціальні відносини, соціально значущу діяльність.

Аналіз наукових праць показав, що проблема соціалізації дітей старшого дошкільного віку, зокрема виховання соціальної поведінки у контексті проблеми формування компетентності дітей у межах освітньої лінії «Дитина у соціумі», є актуальною для Н. Гавриш, І. Дичківської, О. Козлюк, Л. Кузьмук, М. Машовець, Т. Поніманської, О. Рейпольської та ін.

Ряд дисертаційних досліджень з питань: формування соціально-значущих мотивів як регуляторів соціальної поведінки (Т. Алексеєнко); поєднання неусвідомленого і свідомого моделювання власної поведінки (Н. Алєндарь); визначення соціально-педагогічних умов формування в особистості мотивації до певного стилю соціальної поведінки (О. Литвиненко); соціально-педагогічні засади профілактики девіантної і формування відповідальної поведінки (Т. Федорченко) розкриває теоретико-прикладний аспект проблеми формування соціально-доцільної поведінки.

У контексті психолого-педагогічних досліджень питанню формування соціально-доцільної поведінки надали уваги Ю. Віктюк, Т. Кравченко, Є. Пеньков, В. Штифурак, психологічні механізми зовнішніх та внутрішніх регуляторів соціальної поведінки, настановлень, стереотипізації розглядали М. Александрова, В. Барков, В. Бехтерєв, Н. Єрофєєва, В. Колошина, М. Корнєв, Г. Лякішева, Н. Мокляк, В. Циба, Д. Узнадзе, В. Ядов та ін.

Стандарти дошкільної освіти в Україні наголошують на розвитку базових якостей особистості, в основі яких лежать процеси формування

моральної поведінки дітей дошкільного віку (Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). Сформовані в дошкільному віці, основні моральні спрямованості особистості значною мірою визначають подальше її життя. Уявлення про моральні норми стають підґрунтям для моральних почуттів і мотивів поведінки дітей старшого дошкільного віку, відповідно останні – для виховання моральної поведінки та становлення основ соціальної компетентності.

Водночас, процес формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи в умовах дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) потребує вибору наукової основи, яка забезпечить психологічне підґрунтя даного процесу формування.

Метою статті є: розкрити теоретичні засади формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи.

Зазначимо, що на основі наукових поглядів О. Леонтєва, Л. Ващенко, С. Гончаренка, І. Соколової, М. Гончарової-Горянської, нами уточнено поняття:

- *соціально-доцільна поведінка дітей старшого дошкільного віку* – це дії, які в об'єктивно-предметних умовах формують ставлення дитини до себе, ровесників, об'єктів природи;

- *дія дитини старшого дошкільного віку* – суб'єктивна усвідомлена мета та операції, дані у визначених соціальних ситуаціях; процес який підкорюється усвідомленій меті;

- *об'єктивно-предметні умови* – обставини для досягнення мети;

суб'єктивна мета – усвідомлення найближчого результату, досягнення якого здійснює предметно-перетворювальна діяльність, яка задовольняє потребу (опредмечену в мотиві) дитини; процес предметного (змістового) наповнення через попередні дії (що має бути досягнуто);

операції – способи здійснення дій (як, у який спосіб це буде досягнуто за об'єктивно-предметних умов);

визначені соціальні ситуації – навмисно створені обставини, в яких дитина діє задля засвоєння знань і досвіду прояву соціально-доцільної поведінки;

об'єкти природи – рослинний світ навколишньої місцевості (ділянки місцевості ДНЗ);

предметно-перетворювальна діяльність дітей старшого дошкільного віку з об'єктами природи – дії, спрямовані на перетворення рослинного світу навколишньої місцевості.

У ході дослідження нами визначено, що варто зосередитись на наукових поглядах І. Беха, Т. Алексеєнко, В. Лякішевої, П. Анохіна, В. Ядова та врахувати внутрішні особливості соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи, які зумовлені мотивами, власним досвідом дітей за емоційно-позитивної налаштованості та емпатії старших дошкільників до ровесників, до об'єктів природи, відповідно «суб'єкт-суб'єктного», суб'єкт-об'єктного» зв'язків і зовнішні прояви соціально-доцільної поведінки старших дошкільників – дії.

Побудова процесу формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи ґрунтується на процесі задоволення потреби дитини старшого дошкільного віку та визначається цілеспрямованою діяльністю. Послуговуючись науковими поглядами О. Леонтєва (макроструктура людської діяльності), І. Беха (створення емоційного образу як мотиву; внутрішній зміст дії) ми дійшли висновку, що першочерговим завданням є надання дитині мети предметно-перетворювальної діяльності, щоб задовольнити її потреби та сформувані потреби: у спільній діяльності, спілкуванні з ровесником, у предметно-перетворювальній діяльності, в яскравих та сильних переживаннях. Це надасть змоги дитині співвіднести

власні уявлення про себе з об'єктивним змістом мети такої діяльності, віднайти засоби оволодіння метою. Водночас, ми спирались на досвід дітей старшого дошкільного віку.

Маємо сформувати мотив, за якого дитина може реалізувати власну потребу. Механізм виникнення мотиву забезпечує процес створення емоційного образу під час розгортання соціальних ситуацій як виховних. Ми підібрали сучасні літературні твори, зміст яких відображає мету предметно-перетворювальної діяльності, яка підкорена потребам дітей; суспільні вимоги, з якими потрібно працювати під час розгортання соціальних ситуацій, та які насичені діями ровесників, дорослих, ставленням дітей до ровесників, ставленням дорослих до дітей, до об'єктів природи, як образи сприймання, емоційні образи. Починаємо працювати із твором, звертаючи увагу на розгляд самої суспільної вимоги, надаємо дітям інформацію про суспільну вимогу. У таблиці 1 подано приклади роботи для вихователів за літературними творами.

Таблиця 1

Приклади роботи за літературними творами

Створення мотиву/Літературний твір	Казка «Голка», Л. Зіганшина	«Яблуня при вікні», М. Слабошпицький	«Чорнобривці», В. Сухомлинський	«Ромашка і струмок», В. Сухомлинський	«Озивайки помічники», А. Давидов
Потреби дітей, які маємо задовольнити та можемо сформувати	-у яскравих та сильних переживаннях -у турботі, любові, співчутті -у спілкуванні; -у прояві захисту; -думати про інших у надзвичайних та буденних	-у захисті рослини; -у піклуванні; -у порятунку яблуні; -бажанні переконати зберегти дерево; -вірити в життя рослини.	-у пізнанні світу; -у яскравих та сильних переживаннях; -у спілкуванні з мудрою людиною	-у яскравих та сильних переживаннях -у турботі, любові, співчутті -у спілкуванні; -у прояві захисту; -думати про інших	-у пізнанні світу природи; -у допомозі лісовому люду; -у дружбі з лісовичком; -у спілкуванні

	ситуаціях				
Суспільна вимога	проявити піклування	проявити добродійність; вшанувати пам'ять про дідуся	зберегти життя квітки	допомогти ближньому; проявити піклування; діяти для іншого	збереження природи лісу, дерев зокрема
Об'єктивно-предметні умови	дощ, образливе слово, сонечко, вітер	зимові морози, холодно, облетіло листя	доцвітали чорнобривці; ; настала весна	жарке літо; висохла земля	наслідки зими, ядучий пил
Дії	милуватися, захистити, відіграти турботою, любов'ю, співчуттям; спілкування; підтримка у скрутну хвилину; переповнитись болем не за себе, а за друга; наповнитись радістю та щастям; не ображатись.	прийняли рішення про збереження старої яблуні; спилати старе гілля, обмазати глиною ті місця, які хворіли, обкутати стовбур, побілити його	зібрати жменьку сухого насіння квітів; зав'язати у вузлики; посіяти на грядці насіння; зійшло, піднялося, зацвіло, милування квітами	почув, як квітка плаче; полинув, заспівав, заграв	давати завдання птахам, кликати на допомогу, звернутися до комітету захисту природи
Предметно-перетворювальна діяльність	сонечко зігріло, повітря обдало ніжним подихом, вітерець розправив ніжні пелюстки	спилати старе гілля, обмазати глиною ті місця, які хворіли	зібрати, посіяти	напоїв землю	створити штучний дощ над лісом
Джерело емоційного переживання	ставлення літературних героїв один до одного	ставлення мами до яблуні; ставлення дідуся до рідних	ставлення бабусі до квітів, до життя	ставлення струмка до ромашки	ставлення лісового люду до підопічних дерев; ставлення дітей до лісовичка, лісового люду; ставлення лісовичка

					Озивайка до лісу
Мотив – емоційний образ суспільної вимоги	хочу і можу проявити піклування	хочу і можу зберегти, захистити	хочу і можу зберегти, пізнати світ	хочу і можу проявити співчуття, співпереживання до ближнього	хочу і можу допомогти, врятувати

Саме бесіди за літературними творами (у літературному творі визначаємо частини, які інформують про суспільну вимогу, ставлення до літературного героя, розглядаємо їх з дітьми, враховуючи особистий досвід старших дошкільників) дозволяють педагогу використати образно виражальні засоби, драматизовані словесні описи та наочне зображення, щоб розповідь, пояснення, можливо читання вихователя, були яскравими. Ускладнюємо інформацію за рахунок встановлення зв'язків та протилежностей під час відтворення суспільної вимоги, яка передбачена змістом літературного твору. Використовуємо звернення до досвіду дитини, що дозволяє загострити увагу на кожній суспільній вимозі. Пам'ятаємо, що джерелом емоційного переживання дитини є ставлення літературного героя до ровесника, дорослого, об'єкта природи. Звертаємось до бесід, що охоплюють нові аспекти дій та ставлень дітей, дорослих, які ще невідомі старшим дошкільникам; розглядаємо приклади альтернативних дій та ставлень літературних героїв (доброзичливе-недоброзичливе ставлення). Для цього використовуємо літературні твори відповідного змісту. Наприклад, за літературним твором "Голка", автор Зіганшина Л.О., ми маємо можливість задовольнити та сформувані потреби дітей: у яскравих та сильних переживаннях; у турботі, любові, співчутті; у спілкуванні; у прояві захисту; думати про інших у надзвичайних та буденних ситуаціях, виявивши суспільну вимогу: проявити піклування. Також важливо допомогти старшим дошкільникам виокремити об'єктивно-предметні умови: дощ, образливе слово, сонечко, вітер; дії героїв твору: милуватися, захистити, відіграти турботою, любов'ю, співчуттям; спілкування; підтримка у скрутну хвилину; переповнитись болем не за себе, а за друга; наповнитись радістю та щастям;

не ображатись; пояснити предметно-перетворювальну діяльність, її мету: сонечко зігріло, повітря обдало ніжним подихом, вітерець розправив ніжні пелюстки. Загострити увагу на джерелі емоційного переживання: ставленні літературних героїв один до одного, що сприятиме формуванню мотиву – емоційному образу суспільної вимоги: хочу і можу проявити піклування.

Підкріплюємо емоційні образи під час екскурсій, зустрічей з садівниками, досвідом вихователів. Знаємо, що емоційне переживання ситуацій має бути сильним, щоб виникло у дітей враження, яке збереже надовго емоційно насичений образ суспільної вимоги у свідомості дитини.

Створюємо ситуацію первинної демонстрації суспільної вимоги в якій присутні уявлення про дії, ставлення конкретного дорослого, ровесника. Для забезпечення таких ситуацій використовуємо приклад вихователя та його чіткі коментарі щодо власних дій.

Отже, в результаті дії вище вказаних: шляху створення емоційного образу як мотиву та засобів, у дитини створюється емоційний образ суспільної вимоги як мотив.

Звертаємо увагу на те, щоб дитині був зрозумілий зміст соціальної вимоги. Саме тут важливо використати засіб, який допоможе старшому дошкільнику співвіднести соціальну вимогу із власним «Я», що діє; усвідомити, що він сам здатен прийняти рішення, проявити ставлення до себе, як активного суб'єкта (я можу), проявити ставлення до ровесника, до об'єкта природи. Таким засобом є сюжетно-рольові ігри. Діти під час таких ігор приймають довільні рішення про дію, ставлення до ровесника під час програвання ролі, що сприяє появі мотиву дії, цілеспрямованому ставленню дитини до ровесника, до об'єкта природи. Сюжетно-рольові ігри «Супер-маркет «Зелений сад», «Супер-маркет «Зелений сад» № 2» забезпечують формування мотивів дії у дітей старшого дошкільного віку з об'єктами природи за врахування відтворення дії, а саме ігрової ролі; сприяють вихованню вміння в дітей обирати на себе ролі, як узагальнені соціальні професійні функції дорослих, здійснювати такі функції у своїх діях,

будувати відповідні ситуації та сюжет гри, що складає предметний зміст гри. Дозволяють педагогу врахувати у кожній ігровій ролі правило дії (дитина проявляє себе відповідно з правилами дії, які складають реальну соціальну функцію дорослого); створюють умови для формування потреби дітей старшого дошкільного віку у дії з ровесниками та об'єктами природи, ставлення дітей до ровесників під час дії з ними та об'єктами природи; дають можливість загострити увагу на діях дітей по відношенню до ровесників під час гри через зміст гри; розгорнути соціальні відносини під час гри.

Продовжуємо предметно-перетворювальну діяльність разом із процесом формування ставлення старшого дошкільника до ровесника, до об'єкта природи. Уточнюємо суб'єктивну мету предметно-перетворювальної діяльності, яка дана дитині в об'єктивних умовах, що виникли безпосередньо на прогулянці або за опосередкованого втручання педагога. Дитина має усвідомити найближчий результат, досягненню якого сприяють її дії. Для здійснення мети вона має діяти (відтворити квітку). Ця мета має бути даною в об'єктивних умовах (дитина побачила зламане листя квітки). Але спочатку ми вчимо її садити квітку, доглядати за нею, щоб вона змогла скористатись власним досвідом, який допоможе зосередитись на меті предметно-перетворювальної діяльності.

Далі ми звертаємо увагу на об'єктивно-предметні умови задля досягнення першочергової мети: конкретизуємо її з дитиною (що потрібно зробити? Наприклад: налагодити стосунки з ровесником); виявляємо об'єктивно-предметні умови її досягнення, наголошуємо на способах здійснення дій – операціях. Процес конкретизації мети вимагає звернення педагога до дитини (що ти маєш досягти?), що дозволить їй усвідомити майбутній результат; у який спосіб це може бути досягнуто? – за предметно-перетворювальної діяльності. І вже на перше місце постає мета – налагодження стосунків із ровесником, а мета – поновити квітку – стає умовою досягнення першочергової мети.

Дозволяють продовжити процес формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи дидактичні ігри, які варто проводити після бесід за літературними творами, коли у дітей актуалізовано потреби, розглянуто з ними суспільні вимоги, об'єктивно-предметні умови, дії літературних героїв, мету предметно-перетворювальної діяльності, ставлення літературних героїв один до одного за врахування досвіду дітей. Представлені у таблиці 2 дидактичні ігри, сприяють проявам дітей: ставлення до завдання, до обставин (умов) дії, розуміння та прийняття дії.

Таблиця 2

Дидактичні ігри

Назва дидактичної гри	Структура та зміст дидактичної гри
«Чому я маю діяти?»	<p>Дидактичне завдання: закріпити уявлення про дії; вміння уявляти себе в ролі героя літературного твору, що має сам прийняти рішення про мету власних дії та ставлення до ровесника, об'єкта природи.</p> <p>Ігрові правила: розповіді дітей про прийняте рішення та про його наслідки. Виграє той, хто вірно визначить причину та результат власної дії. За це дитина отримує символ перемоги.</p> <p>Ігрові дії: вибір літературного героя, змагання.</p> <p>Хід гри: вступна бесіда вихователя про літературних героїв за твором “Голка”, автор Зіганшина Лариса Олексіївна; вибір дітьми власне героя (на якого героя ти хотів би бути схожим? Який тобі герой подобається? Чому ти його вибрав?) Які дії здійснив зайчик Довгі вушка? Ти можеш так вчинити? Ти можеш прийняти рішення про такий вчинок, який вчинив Довгі вушка? Яке, на твою думку, має бути вірним рішення героя? Ти уявляєш що буде відбуватися, якщо зайчик так вчинить? А якщо ти так вчиниш? Як ставиться Довгі вушка до себе? До крота? До лісових звірят? До ромашки? Ти колись так ставився до однолітків? до квітки? (визначення: дій героя казки; чи може дитина: прийняти рішення про таку дію, яку здійснив герой, визначити вірні кроки героя та дитини, уявити майбутній результат дій героя та дитини; зосередити увагу на ставленні героя до об'єкта природи, дорослих, ровесників. Обов'язкове звернення вихователя до власного досвіду дітей.</p>
«Що потрібно для моєї дії?»:	<p>Дидактичне завдання: закріпити уявлення дітей про дії, покрокове розгортання дії; розширити знання про інструменти, які потрібні для виконання дії з об'єктами</p>

	<p>природи (рослинами); зосередити увагу дітей на здійсненні дії разом із ровесником.</p> <p>Ігрові правила: вибір інструментів для кожного кроку здійснення дії ровесниками; діти (3 особи в команді) мають домовитись та вибрати інструменти для кожної наступної дії.</p> <p>Ігрові дії: змагання команд (трійок).</p> <p>Хід гри: діти мають вибрати інструменти для покрокового здійснення дії з рослинами, які будуть висаджувати на клумбі. У команді три дитини. Кожна дитина обирає інструмент та рослину (совочок, лічку, рослину (наприклад цибулинку ірису, яка проросла)). Діти між собою мають домовитись про розподіл дій та діяти разом, по черзі, дотримуючись покрокової посадки рослини.</p>
«Для чого я дію?»	<p>Дидактичне завдання: закріпити уявлення про дії, причину дії з рослинами та результат дії; закріпити вміння уявляти майбутній результат власної дії.</p> <p>Ігрові правила: розповідь дітей з власного досвіду здійснення дії з рослинами разом із ровесниками, батьками, вихователями; участь дітей у виставці малюнків.</p> <p>Ігрові дії: уявити майбутній результат дії – рослину та зобразити її під час малювання.</p> <p>Хід гри: вихователь спрямовує коротку вступну бесіду на виявлення власного досвіду дітей – діяти з рослинами, вміння уявити кінцевий результат власної дії, дії з ровесником, дорослими, відобразити його на малюнку. Зосереджуємо увагу дітей на меті (що потрібно зробити?), виявляємо умови її досягнення (підібрати інструмент, рослину, домовитись із ровесником (ми)), наголошуємо на способах здійснення дії – операціях (покрововим діям із інструментами, рослиною).</p>
«Для кого я дію?»	<p>Дидактичне завдання: закріпити уявлення про дії з ровесниками; зосередити увагу на ставленні старших дошкільників до ровесників.</p> <p>Ігрові правила: розповідь дітей з власного досвіду здійснення дії разом із ровесниками. Виграє той, хто назве більше власних правдивих позитивних ставлень до ровесника під час дій з ними.</p> <p>Ігрові дії: пошук власних ставлень, опис дій, елементи змагання.</p> <p>Хід гри: вихователь спрямовує коротку вступну бесіду на виявлення власного досвіду дітей діяти з ровесниками, вміння уявити кінцевий результат дії з ровесником. Зосереджуємо увагу дітей на першочерговій меті (що потрібно зробити? Налагодити стосунки із ровесником), виявляємо умови її досягнення (за яких умов це відбудеться? за участі дитини і ровесника у предметно-перетворювальній діяльності – висаджуванні цибулинок тюльпана), наголошуємо на способах здійснення дії – операціях (підбір інструмента, рослини, покрокові дії з</p>

	<p>ними). Конкретизуємо мету: вихователь звертається до дітей (що ми маємо досягти?, у який спосіб це може бути досягнуто?), зважаючи, що першочерговою метою є ставлення до ровесника, яке проявилось за предметно-перетворювальної діяльності з рослинами.</p>
<p>«Постав себе на місце квіточки»</p>	<p>Дидактичне завдання: закріпити уявлення про дії; уточнити загальну, суб'єктивну мету предметно-перетворювальної діяльності – відтворення троянди зі стебла; сприяти усвідомленню дитиною найближчого результату, досягненню якого сприяє її дія; сприяти емоційному переживанню дитини з метою формування емоційного образу.</p> <p>Ігрові правила: дії дітей на відтворення рослини.</p> <p>Ігрові дії: вибір ілюстрації або квітки на квітнику, яка потребує допомоги, предметно-перетворювальна діяльність у команді із трьох дітей, елементи змагання.</p> <p>Хід гри: зосередити увагу дітей на тому, що для здійснення мети вони мають діяти (відтворити квітку, яку вони побачили занедбаною на квітнику, доглядати за нею). Висаджені разом із батьками стебла троянд потребують щоденного огляду та щотижневого поливу водою, укриття пластиковою пляшкою для створення ефекту теплиці. Найближчий результат даного догляду – поява нових зелених листочків на стеблі, що говорить про те, що зі стебла під землею ростуть корінчики.</p>
<p>«Якщо я не буду діяти, то...»</p>	<p>Дидактичне завдання: закріпити уявлення про дії, причину дії з рослинами та результат дії; закріпити вміння уявляти майбутній результат власної дії.</p> <p>Ігрові правила: розповідь дітей з власного досвіду здійснення дії з рослинами разом із дорослими, яка підкріплена фотоматеріалами.</p> <p>Ігрові дії: уявити майбутній результат дії – рослину та результат, коли дитина не буде діяти: відновлювати рослину, доглядати за нею, створювати умови для її життя. Малювання на тему «Я дію – я не дію».</p> <p>Хід гри: вихователь спрямовує коротку вступну бесіду на виявлення власного досвіду дітей діяти з рослинами, виявляє вміння уявити кінцевий результат власної дії, дії з дорослими, звертаючись до фотоматеріалів. Зосереджуємо увагу дітей на меті (що потрібно зробити?), виявляємо умови її досягнення, наголошуємо на способах здійснення дії – операціях. Також наголошуємо на результаті «не діяти» під час малювання (аркуш паперу розподілено на 2 частини: на одній діти зображають результат дії з рослиною, на іншій – результат не діяння з нею).</p>

Використавши соціальні ситуації, бесіди, сюжетно-рольові та дидактичні ігри, сучасні літературні твори для дітей, ми залучаємо старших дошкільників у соціальні відносини, значущу діяльність в умовах

дошкільного навчального закладу; вчимо свідомо здійснювати вибір дії, діяти, проявляти ставлення до себе, ровесників, до об'єктів природи, які є доцільними в об'єктивно-предметних умовах, тобто формуємо соціально-доцільну поведінку.

Отже, для процесу формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи вагомим підґрунтям є наукові погляди Леонтєва О. (макроструктура людської діяльності), Беха І. (створення емоційного образу як мотиву; внутрішній зміст дії), Т. Алексеєнко, В. Лякішевої, П. Анохіна, В. Ядова. Теоретичні засади, представлені даними науковцями, дозволили віднайти механізми формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку, поєднати їх з різними типами ігор, впровадити методику формування в освітній процес ДНЗ.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 1. – Чернівці : Букрек, 2015. – 840 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Лев Выготский; под. ред. В.В. Давыдова. – М.: АСТ : Астрель: Люкс, 2005. – 671, [1] с.
4. Леонтєв А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М., Полииздат, 1975. – 304 с.
5. Соціальна педагогіка : словник-довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.

References

1. Bekh I. D. (2015). *Vybrani naukovi pratsi. Vykhovannya osobystosti. Tom 1* [Selected scientific works. Parenting Volume 1]. – Chernivtsi : Bukrek.
2. Busel V.T. (2004). *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy*. [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv: Irpin' VTF «Perun».

3. Vyhotsky L. S. (2005). *Pedahohycheskaya psykholohyya* [Pedagogical psychology]. Moscow: AST : Astrel': Lyuks.
4. Leont'ev A.N. (1975). *Deyatel'nost'. Soznanye. Lychnost'*[Activities Consciousness Personality]. Moscow, Polyyzdat.
5. Aleksyeyenko T.F. (2009). *Sotsial'na pedahohika : slovnyk-dovidnyk* [Social pedagogy: dictionary-directory]. Vinnytsya : Planer.